

D

د ، ض

DABBÂ', Ali Muhammed

(علي محمد الضباع)

Nûruddîn Alî b. Muhammed
b. Hasen ed-Dabbâ'
(1886-1961)

Mısırlı kıraat âlimi, şeyhülkurrâ.

10 Kasım 1886'da Kahire'de doğdu. Ziriklî ve onu izleyerek Kehhâle ile Fuâd Sâlih es-Seyyid lakabını yanlış olarak Sabbâğ şeklinde kaydetmiştir. Küçük yaşta hıfzını tamamladı. O sırada şeyhülmekârî olan Muhammed b. Ahmed el-Mütevellî, Dabbâ'da kıraate yatkınlık ve kabiliyet görünce Sıhrü'l-Mütevellî diye tanınan damadı kıraat âlimi Hasan b. Yahyâ el-Kütübî'den onunla ilgilenmesini, Kur'an ve kıraat ilimlerini öğretmesini, vefatından sonra da kendi kitaplığını ona vermesini istedi. Dabbâ, önce Mütevellî'nin talebeleri olan bu hocası ile Abdurrahman b. Hüseyin el-Hatîb eş-Şa'âr'dan kıraat dersleri aldı. Daha sonra Mahmûd Âmir Murâd eş-Şirbînî'den *Tayyibetü'n-neşr* tariki üzere kırâat-i aşereyi, Ahmed b. Muhammed es-Sükkerî'den Hafs rivayetiyle Âsım kıratini öğrendi. Öğrenimini tamamlayarak kıraat ve Kur'an ilimleri alanında devrin önde gelen şahsiyetleri arasına girdi. Sultan Hasan ve Seyyide Rukıyye camilerinde şeyhülmekârî oldu. Ardından Muhammed Ali el-Haddâd ile birlikte Seyyide Zeyneb Camii'nde şeyhülmekârî görevine getirildi. 1949'da Kral Fâruk tarafından Mısır kurrâ ve mekârî şeyhliğine tayin edildi, ertesi yıl "visâmü'l-ulûm" nişanıyla ödüllendirildi. el-Cem'iyetü'l-âmm li'l-muhâfaza ale'l-Kur'ânî'l-kerîm'in idare meclisinde üyelik yaptı, basılacak mushafların kontrolü ve mühürlenmesi için oluşturulan komisyonda görev aldı, hayatının sonuna kadar bu görevini sürdürdü. el-İttihâdül-âm li-cemâati'l-kurrâ tarafından çıkarılan aylık *Künûzü'l-furkân* (1948-1953) dergisinin yöneticiliğini ve yazı işleri müdürlüğünü üstlendi. Ezher Kütüphanesi'nde mevcut Kur'an ilimlerine dair eserlerin katalogunu hazırladı. Birçok talebe yetiştirdi; bunlar arasında kendisinin vefatından sonra Mısır kurrâ ve mekârî şeyhliğine getirilen Mahmûd Halîl el-Husarî, İbrâhim Atve Avaz, İbrâhim Ali es-Semennûdî, Humus fetva emini ve şeyhülkurrâsı Abdülazîz

Ali Muhammed
ed-Dabbâ'

b. Muhammed Ali Uyûnû's-sûd, Mekke şeyhülkurrâsı Ahmed b. Hâmid b. Abdürrezzâk el-Hüseynî et-Ticî, Senegalli Ahmed Mâlik Hammâd el-Fûtî el-Ezherî anılabilir.

Dabbâ 2 Ocak 1961'de vefat etti. Kızı Süreyyâ ed-Dabbâ'nın verdiği ve Ziriklî'nin de kaydettiği bu tarihe karşılık bazı kaynaklarda 1376 (1956-57) yılında öldüğüne dair yer alan kayıt yanlış olmalıdır. Nitekim Dabbâ'nın *Akrebü'l-aqvâl* (Kahire 1378/1959) adlı eseriyle onun başkanlığında bir grup araştırmacının tahkik ettiği Ahmed Hicâzî el-Fakih'in *el-Ķavlü's-sedîd*'i (Kahire 1379/1960) kendi sağlığında neşredilmiştir (Eşref Muhammed Fuâd Tal'at, s. 15; Muhammed b. Fevzân el-Ömer, s. 13-14). Mütevellî'den Dabbâ'a intikal eden kitaplarla kendisinin oluşturduğu zengin kütüphanesi vefatından sonra Mahmûd Halîl el-Husarî tarafından satın alınmış, onun da vefatından sonra önemli bir kısmı Evkaf Bakanlığı'na intikal etmiştir (a.g.e., s. 10; Devserî, s. 175-176; Lahşîn, s. 49).

Eserleri. Telif. 1. el-Ferâ'idü'l-mürettebe 'ale'l-Fevâ'idü'l-muhezzabe. Hafs b. Süleyman'dan nakledilen hilâfa dair kendi manzum eseri üzerine yazdığı bir şerhtir (Kahire 1347). **2. Takrîbü'n-nefî lî'l-kırâ'ati's-seb'**. eş-Şâtıbiyye üzerine muhtasar bir şerhtir (Kahire 1347). **3. el-Maflûb fi beyânî'l-kelimâti'l-muhtelefi fihâ 'an Ebî Ya'kûb** (Kahire 1348). Ebû Ya'kûb el-Ezrak'ın Verş'ten aldığı

rivayetlerde ihtilâflı kelimelerden sahih olanlara dair bir risâle olup müellif bunun üzerine ayrıca *Esrârü'l-Maflûb* adlı bir eser kaleme almıştır. **4. İrşâdül-mürîd ilâ maqşûdî'l-Ķaşîd**. Kâsım b. Fîrruh eş-Şâtıbî'nin eş-Şâtıbiyye'si üzerine yazılmış muhtasar bir şerhtir (Kahire 1349, Ebû Şâme'nin *İbrâzü'l-me'ânî* adlı eserinin kenarında, kendisinin *el-Behcetü'l-merziyye* adlı eseriyle birlikte; Kahire 1372, 1381; nşr. İbrâhim Atve Avaz, Tanta 1403/1983; nşr. Cemâleddin Muhammed Şeref – Abdullah Ulvân, Tanta 1427/2006; *el-Behcetü'l-merziyye fi şerhi'd-Dürreti'l-muğiyye* adlı eseriyle birlikte *Kitâbân fi'l-kırâ'ati'l-âşr* adıyla, Kahire 1404/1984, 1408/1987). **5. el-Cevherü'l-meknûn fi rivâyeti Verş'e olan muhalefetine dair Nazmü mâ hâlefe fihî Ķâlûn Verşen** (Kahire 1349, *el-Maflûb fi beyânî'l-kelimâti'l-muhtelefi fihâ 'an Ebî Ya'kûb* ile birlikte) adlı kendi manzumesinin şerhidir (nşr. Abdülhamîd İsmâil Lâşîn, Kahire 1998, 2009; nşr. Muhammed Abdurrahman eş-Şâgûl, Kahire 2006). **6. el-Behcetü'l-merziyye fi şerhi'd-Dürreti'l-muğiyye**. İbnü'l-Cezerî'nin Ebû Ca'fer, Ya'kûb ve Halef'in kıraatlerine dair *ed-Dürretü'l-muğiyye fi kırâ'ati'l-e'immeti's-selâseti'l-merziyye* adlı manzum eserinin şerhidir (Kahire 1350, Ebû Şâme'nin *İbrâzü'l-me'ânî* adlı eserinin kenarında; nşr. İbrâhim Atve Avaz, Kahire 1402/1981, 1404/1984, 1408/1987; nşr. Cemâleddin Muhammed Şeref, Tanta 1422/2002; nşr. Muhammed Fehd Hârûf, Dimaşk 1433/2012). **7. Fethü'l-kerîmü'l-mennân fi âdâbi ħameleti'l-Kur'ân** (Nevevî'nin *et-Tibyân fi âdâbi ħameleti'l-Ķur'ân* adlı eseriyle birlikte, Kahire 1353; nşr. Abdülmuiz Abdülhamîd Cezzâr, Kahire 1420/2000). Eseri Mehmed Cemal Öğüt (*Nur ve Edeb*, İstanbul 1360/1941) ve Ali Osman Yüksel (*Kur'an Okumanın Edepleri ve Hafız Olmanın Sorumlulukları*, İstanbul 1985, 1989, Ahmed Cevdet Paşa'nın *Hulâsatü'l-beyân fi te'lifi'l-Kur'ân* adlı eserinin tercümesiyle birlikte *Kur'an Tarihi ve Kur'an Okumanın Edepleri* adıyla) Türkçe'ye çevirmiştir. **8. el-Ķavlü'l-mu'teber fi'l-evcûhi'lletî beyne's-süver**. Süreler arasındaki geçişle ilgili kurallar ve bazı süreler arasında tek bir okuma gibi hususlarla ilgilidir (Kahire 1354, Sirâceddin Ömer

b. Kâsım en-Neşşâr'ın *el-Mükerrer fî mâ tevâtere mine'l-kırâ'âti's-seb' ve teharre* ve İbn Şüreyyh er-Ruaynî'nin *el-Kâfi fi'l-kırâ'âti's-seb'* adlı eserleriyle birlikte). **9.** *el-Kavlü'l-eşdağ fî beyânî mâ hâlefe fihi'l-İsfahâniyyü'l-Ezrak*. Muhammed b. Ahmed el-Mütevellî'nin, Ebû Bekr-i İsfahânî'nin Ebû Ya'kûb el-Ezrak'a muhalefet ettiği hususlara dair almış altı beyitlik manzumesinin şerhidir (Kahire 1355). **10.** *el-İddâ'e fî beyânî uşûlil-kırâ'e bi'n-nisbe li'l-kurrâ'i'l-âşere*. Kıraat ilmi terimlerinin ayrıntılı açıklamaları ve on kıraat imamının usulüne dair bilgiler içerir (Kahire 1357; nşr. Cemâleddin Muhammed Şeref – Abdullah Ulvân, Tanta 1420/1999, 1422/2002). **11.** *Semîru't-tâlibîn fî resmi ve zabtı'l-kitâbi'l-mübîn*. Hz. Osman mushafları ve kelimelerinin yazılışıyla ilgilidir (Kahire 1357). Eşref Muhammed Fuâd Tal'at, eser üzerine *Sefîru'l-âlimîn fî izâhi ve tahrîri ve tahbîri Semîri't-tâlibîn* adıyla bir şerh kaleme almıştır (metinle birlikte, I-II, Bender Seri Begavan/Bruney 2003; İsmâiliye 1424/2004, 1426/2006, 1429/2008). **12.** *Minhâtü zi'l-celâl fî şerhi Tuhfeti'l-eftâl (eş-Şerhu'l-kebir)*. Süleyman b. Hüseyin el-Cemzûrî'nin *Tuhfetü'l-eftâl ve'l-gûlmân fî tecvidi'l-Kur'ân* adlı manzum eserinin şerhidir (Kahire 1368; nşr. Eşref Abdülmaksûd, Riyad 1418/1997; Kahire 1430/2009). Müellif Hâşiye 'alâ *Tuhfeti'l-eftâl (eş-Şerhu's-şagîr)* adıyla bir şerh daha kaleme almıştır (Kahire 1368). **13.** *Muhtaşaru Bülûğil-ümmiyye şerhu manzûmeti İthâfi'l-berîyye bi-tahrîri's-Sâtibiyye*. Hasan Halef el-Hüseyinî'ye ait eserin muhtasar şerhidir (Kahire 1373, 1398, İbnü'l-Kâsih'ın *Sirâcü'l-kârî'i'l-mübtedî* adlı eserinin zeylinde, kenarında Ali b. Muhammed en-Nûrî'nin *el-Ğayşü'n-nef' fi'l-kırâ'âti's-seb'* adlı eseri olarak; nşr. Cemâl Muhammed Şeref, Tanta 1425/2004; aynı eserlerle birlikte, nşr. Muhammed Abdülkâdir Şâhîn, Beyrut 1999; nşr. Ebû'l-Hayr Ömer b. Mâlem Ebeh b. Hasan Abdülkâdir, Riyad 2007). **14.** *Akrebbü'l-aqvâl 'alâ Fethi'l-aqfâl*. "Efendi" lakabıyla tanınan Mısırlı mukrî Süleyman b. Hüseyin el-Cemzûrî'nin tecvide dair *Fethu'l-aqfâl bi-şerhi Tuhfeti'l-eftâl* adlı eseri üzerine yazılmış bir hâşiyedir (Kahire 1378). **15.** *Hidâyetü'l-mürîd ilâ rivâyeti Ebî Sa'îd el-ma'rûf bi-Verş min tarîki'l-kaşid*. Muhammed b. Ahmed el-Mütevellî'nin Verş'in İmâm Nâfi'den rivayetiyile ilgili manzumesinin şerhidir (Kahire 1960; *Min künûzî'l-allâme Muhammed b. Ahmed eş-şehîr bi'l-Mütevellî* içinde, nşr.

Âmir es-Seyyid Osman, Tanta 1428/2007, s. 37-78). **16.** *Risâle fi'd-dâd*. Dâd harfinin telaffuzda "zâ"ya benzemesi gerektiği görüşünü reddetmek amacıyla kaleme alınmıştır (nşr. Eşref Muhammed Fuâd Tal'at, Kahire 1408).

Dabbâ'nın diğer bazı eserleri de şunlardır: *Şarihu'n-naş fî beyânî'l-kelimâti'l-muhtelefi fihâ 'an Hafş* (Kahire 1346); *Mecmû'a mübâreke fî şalavâtin mebrûre ve ed'iyetin me'sûre ve a'mâlin meşkûre* (Kahire 1353); *Qatfû'z-zehr min Nâzîmeti'z-zehr* (Şâtîbî'nin eserinin şerhidir; *İthâfû'l-berere* içinde, Kahire 1354, s. 342-372); *Fihristü'l-Mektebeti'l-Ezheriyye: el-Kur'anü'l-kerîm ve 'ulûmuhû* (Kahire 1371); *Ürcûze fî mâ hâlefe fihi'l-Kisâ'i Hafşan*. 187 beyitlik bir manzumdur (Kahire 1371); *Tezkiretü'l-ihvân bi-aḥkâmî rivâyeti Hafş b. Süleymân* (Kahire, ts.; nşr. Nebîl Muhammed el-Cevherî, Tanta 1428/2007); *İ'lâmü'l-ihvân bi-ecza'i'l-Kur'an* (nşr. Muhammed Abdurrahman eş-Şâgûl, Kahire 2005; nşr. Cemâleddin Muhammed Şeref, Tanta 1429/2007); *İrşâdü'l-ihvân ilâ şerhi Mevridi'z-zam'an fî resmi ve zabtı'l-Kur'an* (Muhammed b. Muhammed el-Harrâz eş-Şerîşî'nin eseri üzerine yazılmış bir şerhtir); *el-Akvâlü'l-mu'ribe 'an maḳâsidi't-Tayyibe* (İbnü'l-Cezerî'nin *Tayyibetü'n-neşr* adlı eserinin şerhidir); *İrşâdü's-şerîd min me'ânî'l-kaşid (eş-Sâtibiyye'nin ayrıntılı bir şerhidir); 'Ukkâzü'l-kârî' fî terâcimi şüyûhi'l-meḳârî; en-Nûrû's-sâtî' fî kırâ'ati'l-İmâm Nâfi'* (eserlerinin bir listesi için bk. Tal'at, s. 16-37).

Neşir: Kâsım b. Fîrruh eş-Şâtîbî, *Hîr-zü'l-emânî (eş-Sâtibiyye)* (Kahire 1347, 1355); Muhammed Mekki Nasr el-Cüreysî, *Nihâyetü'l-kavlil-müfid fî 'ilmi't-tecvîd* (Kahire 1349, 2001, Ahmed Ali Hasan'la birlikte; Tanta 1430/2009, Cemâleddin Muhammed Şeref'le birlikte); *İthâfû'l-berere bi'l-mütûni'l-âşere* (Kahire 1354) (kıraat, resmü'l-mushaf, tecvid ve âyet sayılarına dair Şâtîbî, İbnü'l-Cezerî, Mütevellî ve Cemzûrî'ye ait on manzumenin derlenmesiyle oluşmuştur); Süleyman b. Hüseyin el-Cemzûrî, *Fethu'l-aqfâl bi-şerhi Tuhfeti'l-eftâl* (Kahire 1364, *Fethu'r-raḥmân fî tecvidi'l-Kur'an* adlı eseriyle birlikte; Kahire 1378); İbnü'l-Cezerî, *Tayyibetü'n-neşr fi'l-kırâ'âti'l-âşr* (Kahire 1369), İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâ'âti'l-âşr* (Kahire, ts. [el-Mektebetü't-ticâriyyeti'l-kübrâ], 1976; Beyrut 1940, 1980); Ahmed b. Muhammed el-Bennâ ed-Dimyâtî, *İthâfû fuḫalâ'i'l-beşer bi'l-kırâ'âti'l-erba'ate*

âşer (Kahire 1359); Ahmed b. Muhammed İbnü'l-Cezerî, *Şerhu Tayyibeti'n-neşr* (Kahire 1369, 1397); Muhammed b. Ahmed el-Mütevellî, *Fethu'l-mecîd fî kırâ'ati Hamza min tarîki'l-Kaşid* (Kahire 1374); Abdullah b. Es'ad el-Yâfiî, *ed-Dürrü'n-naẓîm bi-havâş-şi'l-Kur'ânî'l-âẓîm* (Kahire 1377); İbnü'l-Kâsih, *Sirâcü'l-kârî'i'l-mübtedî ve tizkârü'l-mukrî'i'l-müntehî fî şerhi's-Sâtibiyye* (Kahire 1398/1978); Hâlid el-Ezherî, *el-Havâşî'l-Ezheriyye fî ḥal-li elfâzi'l-Muḳaddimeti'l-Cezeriyye* (Kahire, ts.); Ali b. Muhammed en-Nûrî, *Ğayşü'n-nef' fi'l-kırâ'âti's-seb'* (Kahire 1398, İbnü'l-Kâsih'ın *Sirâcü'l-kârî'*inin kenarında); *Min künûzî'l-Allâme Muhammed b. Ahmed eş-şehîr bi'l-Mütevellî* (Mütevellî'nin *Risâletü Hamza ve Risâletü Verş* adlı eserleri ile Dabbâ'nın *Hidâyetü'l-mürîd* adlı eseri birlikte bu adla basılmıştır, Âmir es-Seyyid Osman ile birlikte, Tanta 1428/2007). Dabbâ' ayrıca birçok eserin neşrine katkıda bulunmuştur.

Küveyt Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı, Dabbâ'nın, tek çocuğu olan kızı Süreyyâ ed-Dabbâ'da ve diğer bazı kimselerde bulunan matbu ve yazma eserlerinin bir kısmını *el-İmtâ' bi-cem'i mü'ellefâti faẓileti's-şeyḫ el-'allâme 'Alî Muhammed ed-Ḍabbâ'* adıyla kitap haline getirmiştir (haz. Yâsir İbrâhîm el-Mezrûî, Küveyt 1429/2008). Eserin I. cildinde, *Aḥsenü'l-eşer fî tercemeti imâmî'l-kurrâ' ve'l-mukrî'in bi-Mısr'* ve Dabbâ'nın yazı işleri müdürlüğünü yaptığı *Künûzü'l-furḳân* dergisinde çıkan makalelerini içeren *Tenvîrül-başar fî cem'i kitâbâtı ve maḳâlâti şeyḫi'l-kurrâ' bi-Mısr'* adlı iki esere yer verilmiş, diğer iki ciltte ise on altı eseri bir araya getirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lebib es-Sâid, *el-Cem'u's-savti el-evvel li'l-Kur'an ev el-Muşḫafü'l-mürettel*, Kahire 1978, s. 418, ayrıca bk. İndeks; Abdülfettâh es-Seyyid Acemî el-Mersafî, *Hidâyetü'l-kârî ilâ tecvidi kelâmi'l-bârî*, Medine 1402/1982, II, 680-683; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), V, 20; Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, Beyrut 1414/1993, II, 500; Ahmed el-Bülûk, *Eşherü men kara'e'l-Kur'âne fi'l-âşri'l-hadiş*, Kahire, ts. (Dârü'l-maârif), s. 41, 115; Abdullah b. Abdurrahman el-Muallimî, *Mu'cemü'l-mekki eş-Şerîf*, Riyad 1416/1996, s. 359; Ebû Bekir b. Ahmed b. Hüseyin el-Habeşî el-Alevî, *ed-Delîlû'l-müşîr ilâ fülki esânidi'l-it-tişâl bi'l-habibi'l-beşer*, Mekke 1418/1997, s. 31; İbrâhîm b. Saîd b. Hamed ed-Deversî, *el-İmâmü'l-Mütevellî ve cühûdühû fî 'ilmi'l-kırâ'ât*, Riyad 1420/1999, s. 79, 90, 160-161, 175-176; İlyâs b. Ahmed Hüseyin b. Süleyman el-Birmâvî, *İmtâ'u'l-fuḫalâ' bi-terâcimi'l-kurrâ' fî mâ ba'de'l-kârî's-sâmin el-hicrî*, Medine 1421/2000, II, 236-240;

Murat Sülün – Muhammed Abay, "Kur'ân ve Tefsir Araştırmaları – IV (Kur'ân İlmi ve Problemleri)", İstanbul 2002, s. 487-488; Eşref Muhammed Fuâd Tal'at, *el-'Allâme 'Alî Muḥammed eḍ-Ḍabbâ' şeyḥu'l-kurrâ' ve 'umûmî'l-meḳârî' bi'd-diyâri'l-Miṣriyye: Cûhûdûh ve mü'elleftûhû fi 'ulûmî'l-Kur'ân*, Bender Seri Begavan/Brunei 1423/2002; Muhammed b. Fevzân el-Ömer, *Cûhûdû's-Şeyḥ 'Alî b. Muḥammed eḍ-Ḍabbâ' fi 'ilmi'l-kirâ'ât*, Şarika 1424/2004; Rıdvân Lahşin, *Cûhûdû's-Şeyḥ Maḥmûd Halil el-Huşarî fi 'ilmi'l-kirâ'ât* (yüksek lisans tezi, 1428-29/2007-2008), Câmiatü el-Hâc Lahdar Külliyyetü'l-ulûmî'l-ictimâiyye ve'l-ulûmî'l-İslâmiyye kısmı usûlû'd-dîn, s. 17, 22-23, 24, 44, 49, 51, 79, 218, 274, 299, 310; Fuâd Sâlih es-Seyyid, *Mevsû'atü a'lâmi'l-karnî'l-îşrîn fi'l-âlemeyni'l-'Arabî ve'l-İslâmî*, Beyrut 1434/2013, I, 625; M. Abdurrahman eş-Şâgûl, "eḍ-Ḍabbâ", *'Alî b. Muḥammed*, *Mu.AU*, XVII, 338-340.

AHMET ÖZEL

DÂĞIR, Yûsuf Es'ad

(يوسف أسعد داغر)

Yûsuf b. Es'ad b. Halil Dâğır
(1898-1981)

Lübnanlı araştırmacı
ve kütüphanecilik uzmanı.

12 Temmuz 1898 tarihinde Sayda'ya 11 km. mesafede, Şûf kazasında Harrûb müdüriyetindeki Mecdelûnâ köyünde hristiyan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Kendisinin verdiği bu tarihe karşılık (Cündî, II, 408) birçok kaynakta geçen 1899 yılı yanlış olmalıdır. Babası edip ve şair olup birçok telif ve tercüme eseri vardır. İlk eğitimi köyünde aldıktan sonra lise ve yüksek öğrenimini Kudüs'te "Beyaz Babalar" diye tanınan Katolik misyonerlerin yönetimindeki Salâhiyye Medresesi'nde gördü, burada felsefe ve ilâhiyatı okudu. Arapça, Farsça ve İngilizce'sini geliştirdi, ayrıca Yunanca ve Latince öğrendi. Nisan 1923'te Lübnan'a dönerek Sayda ve Deyrûlkamer'de Piskoposluk Medresesi'nde (el-Medresetü'l-üskufiyye), Şüveyfât'ta el-Külliyetü'l-vataniyye'de Fransız tarihi ve edebiyatı öğretmenliği yaptı. 1929'da Sorbonne Üniversitesi'nde kütüphanecilik eğitimi için Fransa'ya gitti. Burada tarih ve edebiyat alanında lisans öğrenimi ve kütüphanecilik dalında uzmanlık tan sonra Bibliothèque Nationale'de staj gördü. 1931 yılı sonlarında Beyrut'a döndü; Dârü'l-kütûbi'l-Lübnâniyye'de başladığı genel sekreter yardımcılığı görevini uzun zaman sürdürdü. 1951'de Lübnan Üniversitesi açıldığında Eğitim Bakanlığı tarafından üniversitede çağdaş bir kütüphane kurmakla görevlendirildi. İki yıl sonra bu görevinden ayrılıp bir müddet serbest

Yûsuf Es'ad
Dâğır

çalıştı. Bir yıl kadar da Beyrut Amerikan Üniversitesi'nde kütüphane genel sekreter yardımcısı görevinde bulundu, ardından Amerika Birleşik Devletleri elçiliğinde gazetecilik bölümünde çalıştı. Bu arada UNESCO tarafından bibliyografya alanında çalışan tanınmış bilim adamlarının katıldığı uluslar arası kongreye çağrıldı (1951). Daha sonra Britanya Kültür Meclisi'nin davetiyle gittiği İngiltere'de Londra, Oxford, Cambridge, Edinburg üniversitelerini, büyük kütüphaneleri ve kültür merkezlerini ziyaret etti. 1952'de Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı ve Library of Congress'in daveti üzerine Washington'a giderek altı ay kadar kütüphanenin Arapça bölümünün düzenlenmesi çalışmalarını yönetti. Bu vesileyle Amerika Birleşik Devletleri'ndeki birçok kütüphaneyi dolaştı. Sahip olduğu 2500 kadar kitabı Dârü'l-kütûbi'l-Lübnâniyye ile Lübnan Üniversitesi Kütüphanesi'ne bağışladı. UNESCO Lübnan Millî Komitesi, Association des conservateurs de bibliothèques (Paris), Library Association (London), American Library Association (New York), American Asiatic Society (New Haven), Lübnan Cem'iyetü ehli'l-kalem, Cem'iyetü asdikâil'kitâb gibi kuruluşların üyesiydi. Birçok ilmi toplantıya katılan Dâğır 1 Ocak 1981'de Beyrut'ta öldü.

Eserleri. 1. *Fehârisü'l-mektebeti'l-'Arabîyye fi'l-Hâfiḳayn* (Beyrut 1947). Doğu'da ve Batı'daki büyük kütüphanelerde bulunan Arapça yazma ve matbu eserlerin kataloglarını tanıtan bir eserdir. 2. *el-Mektebâtü'l-âmmе ve eṣeruhâ fi tekvîni's-şekâfe* (el-Kısmü'l-evvel: Delîlül-'e'arib ilâ 'ilmi'l-kütûb ve fenni'l-mekâtib, Beyrut 1948). Yeni kütüphanecilik bilimi hakkında Arapça'da yazılan ilk kitaptır. 3. *Meşâdirü'd-dirâseti'l-edebîyye* (I, Beyrut 1950, 1961; II, Beyrut 1956; III/1-2, Beyrut 1972; I-IV, Beyrut 1983, 2000). Üçüncü cildi iki bölüm içermek üzere dört ciltte beş cilt olarak yayımlanan eserin birinci cildi Câhiliye döneminden uyanış çağına kadar, diğer üç cilt ise 1800-1955

yılları arasında yaşayan yaklaşık 1500 kişinin biyografisini içerir. Lübnan, Suriye, Irak ve Mısır gibi Arap ülkelerindeki resmî müfredat programlarına uygun biçimde hazırlanan eserde ele alınan kişilerin eserleri hakkında da bilgi verilir ve kaynakları zikredilir. Gerek içeriği gerekse verdiği kaynaklar bakımından ilk elden bir kaynak olan eser, Arap-İslâm dünyasında yetişmiş şahsiyetlerin biyografilerinden hareketle XIX-XX. yüzyıllarda fikir ve edebiyat alanındaki gelişmelerin ortaya konulması bakımından da önem taşır. Hakkında yazılan değerlendirme yazılarında (bk. bibl.) eser kaynak zenginliği, muhtevası, özlü üslûbu gibi açılardan takdir edilmekle birlikte önemli bazı kişilerin ihmal edilmesi, kaynaklar arasında bazı dergilerin yer almaması, biyografilerde içerik ve sunum bakımından aynı yöntemin uygulanmaması gibi noktalarda eleştirilmiş, bilgi ve baskı hatalarına da işaret edilmiştir. 4. *Havâtır ḥavle'l-mü'temeri'l-Emirikî li's-şekâfeti'l-İslâmiyye ve 'alâkâtiḥâ bi'l-'âlemi'l-yevm* (Beyrut 1954). 8-19 Eylül 1953 tarihinde Princeton Üniversitesi ve Kongre Kütüphanesi'nde düzenlenen sempozyumun değerlendirilmesi hakkındadır. 5. *el-Uşûlü'l-'Arabîyye li'd-dirâsâti's-Sûdâniyye* (Beyrut 1968). Eserde 1875-1967 yıllarında Sudan'la ilgili olarak yayımlanan 2000 kadar kitap hakkında bibliyografik bilgi verilir. 6. *el-Uşûlü'l-'Arabîyye li'd-dirâsâti'l-Lübnâniyye: Delîlün bibliyûgrâfi bi'l-merâci'i'l-'Arabîyye el-müte'allika bi-târîhi Lübnân* (Beyrut 1972). Lübnan'la ilgili 5460 kitap hakkında bibliyografik bilgi içerir. 7. *Mu'cemü'l-mesraḥiyyâtî'l-'Arabîyye ve'l-mu'arrebе 1848-1975* (Bağdat 1978; Beyrut 1400/1980). Arapça yazılmış veya Arapça'ya çevirilmiş 4000'i aşkın tiyatro eseri hakkında bilgilerin yer aldığı ansiklopedik bir çalışmadır. 8. *Kâmûsü's-şihâfeti'l-Lübnâniyye* (Beyrut 1978). Bu eserde de Lübnanlılar tarafından Lübnan'da ve diğer ülkelerde 1858-1975 yılları arasında çeşitli dillerde çıkarılan 2700 kadar süreli yayın hakkında bilgi verilir. 9. *Mu'cemü'l-esmâ'i'l-müste'are ve aṣḥâbiḥâ lâsiyyemâ fi'l-edebi'l-'Arabîyyi'l-ḥadîş* (Beyrut 1982, 1986, 1995). Eserde çağdaş Arap yazarlarınca kullanılan 13.500 civarında takma ad derlenmiştir.

Dâğır'ın diğer bazı eserleri de şunlardır: *L'orient dans la littérature française d'après guerre, 1919-1933* (Beyruth 1937); *Şelâşü mi'e ve ḥamsûne*